

ВОЛИК Сергій Володимирович, кандидат економічних наук, докторант,
Сумський національний аграрний університет, <https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ: СУТНІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЙОГО СКЛАДОВИХ

Волик С.В. Інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного сектору економіки: сутність та взаємозв'язок його складових.

Вивчено сутність та структуру інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки. Упорядковано основні підходи до розглядання та визначення ключових напрямів формування інноваційно-інвестиційного потенціалу з метою задоволення вимог розширеного відтворення економіки. Обґрунтовано основні принципи встановлення сутності інноваційно-інвестиційного потенціалу, серед яких дане визначення повинно: розкривати зміст даного поняття як потенціалу через спроможність (здібність); виявляти базу, фундамент його формування – наявні ресурси, а також інвестиційні джерела; враховувати здатність суб'єктів абсорбувати можливі ресурси через здатність їх використання інноваційної діяльності на фінансування інвестицій; враховувати інноваційну спроможність реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу. Запропоновано розуміти інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного бізнесу як реальну чи потенційну спроможність суб'єкта господарювання використовувати інновації у своїх виробничій та управлінській системах через залучення інструментів інвестиційного забезпечення для моделювання комплексної концепції стратегічного управління підприємством, що складається з окремих елементів, базується на певних принципах та методах. Обґрунтовано, що структура інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрних формувань включає окремі блоки інноваційних можливостей передусім виробничої та управлінської сфер господарюючих суб'єктів, які наразі є базовими при визначенні їх інвестиційної привабливості й тим самим є вирішальними в системі генерування, імплементації та реалізації в стратегічному управлінні потенційних можливостей забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств.

Ключові слова: потенціал, інноваційний потенціал, інвестиційний потенціал, інноваційно-інвестиційний потенціал, інвестиційні ресурси, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного сектору економіки є одним з ключових елементів їх діяльності, оскільки він визначає їхню здатність до технологічного розвитку та конкурентоспроможності. Покращення цього потенціалу сприяє сталому розвитку галузі, забезпечуючи ефективніше використання ресурсів та зменшення впливу на довкілля. Крім того, високий рівень інновацій може привертати інвестиції, що сприяє розвитку аграрного сектору та економіки в цілому. Вивчення взаємозв'язку складових інноваційно-інвестиційного потенціалу дозволяє розробляти стратегії, спрямовані на оптимальне використання цього потенціалу для досягнення сталого й ефективного розвитку. Інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного сектору є ключовим для сталого розвитку економіки з приводу кількох важливих причин. Він дозволяє аграрним підприємствам адаптуватися до змінних умов ринку та впроваджувати нові технології, що покращує їхню ефективність. По-друге, інновації в аграрному секторі можуть призвести до створення нових ринків і можливостей для експорту, що сприяє росту експортного потенціалу країни. Розвинені інноваційні процеси в сільському господарстві можуть сприяти вирішенню проблем забезпечення продовольством та зменшенню впливу галузі на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам вивчення організаційно-економічних засад розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу присвячені наукові праці О. Амосова, Л. Балабанової, О. Витвицької, М. Дем'яненка, Л. Дикань, С. Ілляшенка, О. Красноручького, Ю. Лупенка, П. Макаренка, К. Макконела, Т. Маренич, В. Павлової, В. Онегіної, О. Панухник, А. Пересади, М. Портера, А. Сміта, Д. Рікардо, Н. Тарнавської, Ж. Тіроля, Р. Фатхудінова, Б. Язлюка та ін. Однак проблемні питання розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є здійснення аналізу сутності та структури інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки та розробці на цій основі принципів інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрних формувань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діалектика взаємодії інноваційного потенціалу та інвестиційного потенціалу полягає в реалізації інвестиційного потенціалу, при чому вона здатна забезпечувати перехід від потенціалу економічного зростання до інтенсивного типу економічного розвитку господарюючих суб'єктів лише за умов залучення та запровадження інноваційного потенціалу. Також інноваційні процеси,

генерування інновацій, трансфери новацій є економічно обґрунтованими та можливими лише за наявних інвестиційних ресурсів. Узагальнення та дослідження наявних теоретичних підходів дозволяє виділити наступні основні трактування інвестиційного потенціалу (табл. 1).

Економічний зміст категорії «інвестиційний потенціал» вчені почали досліджувати ще починаючи з 70-х рр. ХХ ст. При

цьому інвестиційний потенціал в першу чергу ототожнювали з ресурсним забезпеченням. Це дозволятиме виділити основний елемент інвестиційного потенціалу – інвестиційні ресурси. Так, А. Алчіан визначав, що інвестиційний потенціал – це «...впорядкована маса фінансових, технічних і трудових ресурсів, які спрямовуються в економіку і забезпечують розширення її можливості вирішувати проблеми соціального розвитку» [9].

Таблиця 1

Особливості поняття та сутності «інвестиційного потенціалу»

Підхід	Дослідник	Тлумачення
Як ресурсів інвестицій	А. Алчіан [9]	«...впорядкована маса фінансових, технічних і трудових ресурсів, які направляються в економіку і забезпечують розширення її можливості вирішувати проблеми соціального розвитку»
Як можливості взаємодії інвестора та реципієнта	В. Соболев, В. Шердяков [3]	«...як діалектику взаємодії інвесторів та реципієнтів інвестицій стосовно використання джерел довгострокового прогресивно направленої розвитку в окремо визначеному господарському середовищі»
Як інвестиційної привабливості	Н. Мешко [4]	Інвестиційний потенціал складається як сума окремих потенціалів, що характеризують основні макроекономічні параметри регіону і впливають на його інвестиційну привабливість
Як ресурсного забезпечення розширеного відтворення	Н. Намлієва [5]	Під інвестиційним потенціалом найчастіше розуміють можливості підприємства задовольняти потреби розширеного відтворення. Як взаємодію інвестиційного попиту та пропозиції
Як взаємодію інвестиційного попиту та пропозиції	В. Бочаров [8]	Інвестиційний потенціал – це реальна пропозиція інвестиційних ресурсів (капіталу), опосередкована конкретним (або потенційним попитом)

*сформовано на основі [3-5, 8, 9]

У другій половині 80-х рр. під інвестиційним потенціалом розуміли не лише обсяги ресурсів та можливості їх нагромадження, а й здатність економічних систем і їх окремих суб'єктів освоювати ці ресурси [8]. Тобто, фактично, в процесі першого підходу лежить дослідження формування інвестиційного потенціалу, то другий підхід формується на його подальшій реалізації. Йдеться про трактування сутності та змісту інвестиційного потенціалу через сукупність наявних ресурсів і можливості суб'єктів їх приймати та використовувати на фінансування інвестицій в обраному секторі економіки з метою якнайповнішого задоволення сукупного та інвестиційного попиту [8].

Сучасне трактування інвестиційного потенціалу відображатиме діалектику взаємодії інвесторів та окремих реципієнтів інвестицій у відповідності до використання джерел коротко- та довгострокового прогресивного розвитку [3]. Так, враховуючи представлені умови, можна свідчити про інвестиційну привабливість окремих секторів економіки.

Вітчизняні дослідники, зокрема Л. Беззубко, розглядають інвестиційний потенціал через призму кількісних показників, що враховують основні макроекономічні характеристики, а також насиченість територій основними факторами виробництва, зокрема

природними ресурсами, трудовою силою, основними засобами виробництва, інфраструктурним забезпеченням тощо, споживчим попитом та іншими показниками [1].

В офіційних представлених інформаційно-ілюстративних добірках матеріалів «Україна. Погляд у ХХІ століття», що підготовлені до Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку, інвестиційний потенціал України розглядається як сума: інтелектуального потенціалу; земельного потенціалу; ресурсно-сировинного потенціалу; енергетичного потенціалу; комунікаційного потенціалу; правового потенціалу.

Дослідник К. Покатаєва розглядає на мезо- та макрорівні «інвестиційний потенціал» як комплексну характеристику сукупної можливості економіки суб'єктів бізнесу, регіону або держави до провадження інвестиційної діяльності в окремих сферах. Така діяльність охоплюватиме не тільки наявні резерви та інвестиційний капітал, але й сукупності об'єктивних передумов для спроможності інвестування. Тобто потенціал самовизначається через рівень розвитку та результативності часткових потенціалів [7]. До таких часткових інвестиційних потенціалів відносять: економічний, фінансовий, виробничий, ресурсно-сировинний, інноваційний, трудовий, інституціональний, інфраструктурний, соціальний.

Інвестиційний потенціал суб'єктів бізнесу представляє собою систему фінансових, технічних, трудових ресурсів, що забезпечуватимуть інвестиційну привабливість господарюючого суб'єкта та виражатимуть спроможність до інвестування та абсорбції капіталів з базовою метою задоволення запитів й можливостей розширеного відтворення. Поєднання інноваційного та інвестиційного потенціалу призводить до формування інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єкта.

Інноваційно-інвестиційний потенціал є фундаментальною базою для забезпечення розширеного відтворення. Дослідження доводять, що значенню інноваційно-інвестиційного потенціалу на визначеному макрорівні окремим господарюючих суб'єктів приділено недостатньо уваги дослідників. Український науковець Н. Мешко розглядав інвестиційно-інноваційний потенціал як сукупність окремих потенціалів, посилену результатом синергії та організаційними механізмами цілеспрямованої економічної політики на сталий розвиток та зміцнення конкурентоспроможного розвитку суб'єктів [4]. Відповідно інноваційно-інвестиційний потенціал на макрорівні він визначає як максимальну здатність суб'єктів ринкових відносин та складових фінансової та маркетингової інфраструктури формувати інвестиційні ресурси та переносити їх в інноваційні товари і процеси, результативно використовуючи при цьому характерні особливості обраного цільового ринку і забезпечуючи постійне економічне зростання та функціонування соціально-економічних програм в галузі.

Одночасно вітчизняний економіст Е. Забарна трактує інноваційно-інвестиційний потенціал як спроможність господарської одиниці до розвитку на власній базі в майбутній перспективі. При цьому вона підкріплена сукупністю та наявністю відповідних ресурсів і можливостями господарюючих суб'єктів їх використовувати на забезпечення фінансування інвестицій. Основною метою за таких умов є формування динамічного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності [2].

Ми вважаємо, що таке тлумачення є найбільш вдалим та найповніше розкриватиме зміст інноваційно-інвестиційного потенціалу, оскільки:

- розкриває зміст даного поняття як потенціалу через спроможність (здібність);
- виявляє базу, фундамент його формування – наявні ресурси, а також інвестиційні джерела;

- враховує здатність суб'єктів абсорбувати можливі ресурси через здатність їх використання інноваційній діяльності на фінансування інвестицій;

- враховує інноваційну спроможність реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу, основна мета – динамічний та постійний розвиток, забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів.

Узагальнюючи наявні підходи, інноваційно-інвестиційний потенціал можна визначати як системи формування інноваційно-інвестиційних ресурсів, чинників та умов, що формують можливість для провадження інноваційної та інвестиційної діяльності господарюючими суб'єктами. А також акумуляції та освоєння виокремлених інвестиційних ресурсів з метою постійного забезпечення економічного розвитку і розширеного типу відтворення, досягнення відповідно рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Таким чином, необхідними умовами відтворення інноваційного потенціалу є паралельні реалізації та взаємодії інноваційного та інвестиційного потенціалу. В сучасній науковій літературі не існує єдиних підходів щодо трактування сутності та структур як інноваційного та інвестиційного потенціалів окремо, так і в поєднанні інноваційно-інвестиційного потенціалу загалом. Це зумовлюватиме необхідність подальших досліджень виявлених економічних сутностей, механізмів їх формування, взаємодій та можливостей реалізації з урахуваннями вагомості відтворення інноваційно-інвестиційного потенціалу в контекстах забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможного розвитку господарюючих суб'єктів. Систематизовані результати та поглиблені погляди і підходи науковців на зміст та структуру інноваційного потенціалу, інвестиційного потенціалу та інноваційно-інвестиційного потенціалу дозволяє концентрувати основну увагу на перспективах подальшого дослідження особливостей процесів відтворення інноваційно-інвестиційного потенціалів, їх оцінці та визначення місця в забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності аграрного сектора економіки в умовах постійної глобалізації.

Проведена систематизація теоретичних підходів до розуміння економічного потенціалу дозволила розглядати його як фактори та джерела зростання й формування економічної потужності країни, як результати розвитку продуктивних сил у галузі та засоби задоволення суспільних потреб загалом та як

процеси ідентифікації та створення певних спектрів підприємницьких можливостей; формування, структуризації та побудови показників максимально можливих виробничих потужностей й критеріїв оптимальності виробничих планів, зокрема для окремих окремих суб'єктів бізнесу.

Однак, зважаючи на реалії сучасного стану функціонування аграрного ринку та результативність основної діяльності його операторів, самозабезпечення виробничими ресурсами та формування лише виробничого потенціалу не дає змоги аграрним підприємствам нарощувати обсяги виробництва та отримувати необхідні конкурентні переваги на певних рівнях ринкової інфраструктури. Таким чином, актуалізація необхідності створення інноваційного потенціалу є невід'ємною складовою їх конкурентоспроможного розвитку.

Формування інноваційного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу є можливим саме через застосування механізмів їх інвестиційного забезпечення. Дослідження існуючих напрацювань щодо сутності інноваційно-інвестиційного потенціалу дозволило зробити висновки про функціональну розгалуженість наукових поглядів. Пропонуємо розуміти інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного бізнесу, який є складовою економічного потенціалу, як реальну чи потенційну спроможність суб'єкта господарювання використовувати інновації у своїх виробничій та управлінській системах через залучення інструментів інвестиційного забезпечення для моделювання комплексної

концепції стратегічного управління підприємством, що складається з окремих елементів, базується на певних принципах та методах.

Структура інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрних формувань включає окремі блоки інноваційних можливостей передусім виробничої та управлінської сфер господарюючих суб'єктів, які наразі є базовими при визначенні їх інвестиційної привабливості і вирішальними в системі генерування, імплементації та реалізації в стратегічному управлінні потенційних можливостей забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в основу формування компонент потенціалу покладені впровадження інновацій, орієнтація інвестиційної діяльності на їх генерування та імплементацію, а також розрізнення стратегій конкурентоспроможності та інноваційно-інвестиційних стратегій, які дозволяють формувати конкурентні переваги цінового, якісного, товарного та ринкового характеру. У свою чергу в дослідженні, відповідно, розвинуте наукове тлумачення дефініції «інноваційно-інвестиційна стратегія», яка передбачає орієнтацію підприємства на розміщення інвестицій лише в спрямованих на створення стійких конкурентних переваг інноваційних проєктах, що дозволяє встановлювати причинно-наслідковий зв'язок між інвестиціями, інноваціями, конкурентоспроможністю та ефективністю в контексті більш системної та раціональної формалізації стратегій розвитку.

Список літератури.

1. Беззубко Л.В., Захаров С.Є., Сवेशнікова Н.М. Інноваційний потенціал. Донецьк, 2008. 202 с.
2. Забарна Е.М. Інноваційно-інвестиційний фактор економічного розвитку України. Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2006. 304 с.
3. Соболев В.М. Шердяков В.Е. Менеджмент в области инвестиций и персонала: особенности в переходной экономике. Харків: Бизнес-Информ, 1996. 176 с.
4. Мешко Н.П. Інвестиційно-інноваційний потенціал регіону: критерії оцінки та проблеми формування. *Економічний простір*. 2008. № 10. С. 78-88.
5. Намлієва Н.В. Регламентация системы управления инвестиционным потенциалом предприятий. *Современное состояние и перспективы развития финансового права: материалы междунар. интернет конф. секция 16. Финансово-правовые аспекты государственного регулирования инвестиционной деятельности*, 28 окт. 2009 г. URL: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/conf/index.php?topic=47.0>.
6. Орел А., Руденко С.В. Інноваційна орієнтація інвестиційної діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2019. Випуск 3(81). С. 102-106.
7. Покатаєва К.П. Теоретичні основи визначення категорій «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість». *Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Серия: Техн. науки*. 2007. Випуск 75. С. 262-268.
8. Юхновський І.В. Методика оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С. 6-10.
9. Alchian A. *Economic Forces at Work*. Indianapolis, 1977. 246 p.

References.

1. Bezzubko, L.V., Zakharov, S.Ye., Svieschnikova, N.M. (2008). Innovatsijnyj potentsial. [Innovative potential]. Donetsk, Ukraine.

2. *Zabarna, E.M.* (2006). Innovatsijno-investytsijnyj faktor ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. [Innovation and investment factor of economic development of Ukraine]. In-t problem rynku ta ekon.-ekol. doslidzhen' NAN Ukrainy. Odesa. Ukraine.
3. *Soboliev, V.M. Sherdiakov, V.E.* (1996). Menedzhment v oblasti ynvestytsyj y personala: osobennosty v perekhodnoj ekonomyke. Byznes-Ynform. [Management in the field of investments and personnel: special features in a transition economy]. Kharkiv. Ukraine.
4. *Meshko, N.P.* (2008). «Investment and innovation potential of the region: assessment criteria and formation problems». *Ekonomichnyj prostir*. № 10. pp. 78-88.
5. *Namliieva, N.V.* (2009). «Regulation of the investment potential management system of enterprises». *Sovremennoe sostoianye y perspektivy razvytyia fymansovoho prava*. [Rehlamentatsiia systemy upravlinnia investytsijnym potentsialom pidpryiemstv]. Proceeding of the Materials of the mezhdunakar. internet conf. section 16. Financial and legal aspects of state regulation of investment activities, October 28. 2009. Available at: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/conf/index.php?topic=47.0>.
6. *Orel, A., Rudenko, S.V.* (2019). «Innovative orientation of investment activities of agricultural business entities». *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*. Issue 3(81). pp. 102-106.
7. *Pokataieva, K.P.* (2007). «Theoretical bases for defining the categories "investment potential" and "investment attractiveness"». *Kommunal'noe khoz'iajstvo horodov: nauch.-tekhn. sb. Seriia: Tekhn. nauky*. Issue 75. pp. 262-268.
8. *Yukhnovs'kyj, I.V.* (2010). «Methodology for assessing the innovation and investment potential of the economy». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2010. № 21. S. 6-10.
9. *Alchian, A.* (1977). *Economic Forces at Work*. Indianapolis.

Abstract

Volyk S. Innovation and investment potential of the agrarian sector subjects of the economy: essence and relationship of its components.

The essence and structure of the innovation and investment potential of the economy have been studied. The main approaches to consideration and determination of critical directions of formation of innovation and investment potential to meet the requirements of expanded reproduction of the economy have been organized. The main principles of establishing the essence of innovation and investment potential are substantiated, among which this definition should: reveal the meaning of this concept as potential through capacity (ability); identify the base, the foundation of its formation - available resources, as well as investment sources; take into account the ability of subjects to absorb possible resources due to their ability to use innovative activities to finance investments; take into account the innovative ability to realize the innovation and investment potential. It is proposed to understand the innovation and investment potential of agricultural business entities as the actual or potential ability of the business entity to use innovations in its production and management systems through the involvement of investment support tools for modeling the complex concept of strategic management of the enterprise, consisting of individual elements, is based on certain principles and methods. It is substantiated that the structure of the innovation-investment model of the development of agrarian formations includes separate blocks of innovation opportunities, primarily in the production and management spheres of economic entities, which are currently basic in determining their investment attractiveness and thus are decisive in the system of generation, implementation and realization in strategic management potential opportunities for ensuring the competitive development of agricultural enterprises.

Keywords: potential, innovation potential, investment potential, innovation-investment potential, investment resources, innovation activity.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Волик С.В. Інноваційно-інвестиційний потенціал суб'єктів аграрного сектору економіки: сутність та взаємозв'язок його складових. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2023. № 4. С. 44-48.

Volyk S. Innovation and investment potential of the agrarian sector subjects of the economy: essence and relationship of its components. *Actual problems of innovative economy*. 2023. No. 4, pp. 44-48.

УДК 354.32; JEL classification: F52; Q10
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2023-4-8>

КУХАР Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права, Державний біотехнологічний університет, <https://orcid.org/0000-0003-4897-9636>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ОБ'ЄДНАНЬ

Кухар О.В. Інституціональні засади економічної безпеки аграрних підприємств та їх об'єднань. Стаття присвячена аналізу інституціонального забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств, їх об'єднань та обґрунтування напрямів його удосконалення. Здійснено ретроспективний аналіз правового забезпечення економічної безпеки підприємств. Оцінка нормативно-правового забезпечення економічної безпеки є недостатньо задовільною. Запропоновано внести до Конституції України зміни та доповнення щодо економічної